

BUCUREȘTI, CENTRU AL APARIȚIEI ȘI DEZVOLTĂRII PRESEI MILITARE ROMÂNEȘTI

de ELENA POPESCU
și C. CAZĂNIȘTEANU

Din multitudinea problemelor politice, economice, sociale și culturale ce caracterizează efervescenta dezvoltare a Bucureștiului în a doua parte a secolului al XIX-lea, o importanță crescândă capătă aspectele privitoare la istoria sa militară. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, fiind capitală a țării, aici s-au concentrat aproape în chip exclusiv, toate instituțiile centrale ale oștirii, precum și sediile a numeroase unități. Bucureștiul reprezenta așadar, centrul în jurul căruia gravitau chestiunile majore ale armatei cu toate implicațiile lor. Dintre ele ne vom opri asupra presei militare editate în capitală. În paginile acesteia pot fi urmărite eforturile și acțiunile inițiate pentru făurirea unei armate puternice, care avea să-și dovedească calitățile combative în războiul pentru independență din 1877—1878, precum și ansamblul problemelor vieții militare bucurestene.

După orientare și conținut, publicațiile militare pot fi grupate în trei categorii oarecum distincte, cu toate că prezintă multe elemente comune ce se întrepătrund : ziare propriu zise, în care sînt abordate probleme din cele mai diverse, militare sau de altă natură, ca „Observatorul militar“, „Resboiul“ etc. ; reviste teoretice generale, precum „Revista armatei“ și „Revista militară“ ; periodice pe arme, cum sînt „Revista infanteriei“ sau „Revista artileriei“, cu un profil teoretic delimitat la specificul corpului respectiv.

Prezentarea fiecărei publicații în parte — deși rezumativă — va înlesni cunoașterea unor izvoare informative de primă mînă, uneori neașteptat de bogate.

* * *

Prima publicație ostășească avea să vadă lumina tiparului în București, ¹⁾ la puțină vreme după înfăptuirea Unirii Principatelor. În ziua de joi 23 iulie 1859, apărea săptămînalul *Observatorul militar*, purtînd

1) Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *Publicațiile periodice românești*, Buc., 1913, p. 459.

subtitlul „ziar politic și științific“. Dar, din cuprinsul celor 18 numere care se păstrează, se desprinde cât se poate de convingător caracterul său exclusiv militar. Menirea noii foi reiese limpede din „prospectul“ semnat de colonelul I. Voinescu și locotenentul Gr. Lipoianu, inițiatorii și întemeietorii publicației, cel din urmă fiind și „redactor răspunzător“. „Scopul nostru — se spunea în prospect — va fi de a ne sili de a ne face trebuincioși tuturor ofițerilor în genere, cadetilor din școala militară și chiar unterofițerilor, dându-le printr-acest ziar cele mai principale obiecte ale artei militare, la care se exersează în toate zilele. Ne vom sili încă, pe cât ne vor erta mijloacele, spre a dezvolta arta militară care cere mai multe talente și cunoștințe“. 2)

Ziarul se trăgea în tipografia lui C. A. Rosetti. Abonarea se făcea prin Ministerele de Război de la București și Iași, armatele celor două țări nefiind unificate la acea dată. Ultimul exemplar păstrat datează din 3 decembrie 1859.

În 1860, așa cum se menționa în primul său număr apărut la 6 februarie, „simțindu-se neapărata trebuință a unui ziar oficial militar, Ministerul de război a hotărât a-l scoate de astăzi sub numele de *Monitorul Oastei*“. 3)

Înființat în București, inițial ca ziar oficial al Țării Românești, el devine, începând cu nr. 22, din 18 iunie 1860, organul Principatelor Unite. 4) Era o publicație de caracter informativ — de felul Monitorului oficial — cuprinzând însă toate decretele, hotărârile și măsurile ce priveau numai oștirea.

Tipărirea Monitorului Oastei, s-a făcut la început la Imprimeria Ministerului de Război, strada Mogoșoaiei, nr. 11, iar mai târziu la Imprimeria statului. 5)

În paginile sale sînt inserate numeroase și foarte variate materiale care reflectă viața bucureșteană din a doua jumătate a secolului trecut, evident sub aspectul său militar. Spre exemplificare cităm unele dintre ele, în ordinea apariției 6) : Instrucțiuni pentru admiterea în Școala militară din București pentru anul 1860 ; prezentarea sârbătoririi zilei de 24 ianuarie 1861 în București ; Înalt ordin de zi din 21 iulie 1861 pentru constituirea taberei de la Floreasca ; relatări despre stabilimentele militare, în care se consideră că „cel mai însemnat stabiliment militar este capsulăria și fonderia din Dealul Spirei“, consemnându-se totodată vizita făcută acolo de Al. I. Cuza la 19 iulie 1862 ; 7) Școala militară din București de căpitan E. Pencovici ; Înalt decret referitor la modul alcătuirii gardei orașenești din București etc.

2) *Observatorul Militar*, An I (1859), nr. 1, p. 1.

3) *Monitorul Oastei*, (1860), nr. 1, 6 februarie, p. 3.

4) Primele sale numere s-au retipărit la Iași ca a doua ediție, iar din 18 iunie 1860 Monitorul tipărit în București devine ziarul oficial al întregii armate, atît din Țara Românească cît și din Moldova.

5) Din anul 1866, tipărirea s-a făcut o îndelungată perioadă la Imprimeria statului din Curtea Șerban Vodă ; după aceea sînt indicate Tipografia statului din strada Brîncoveanu, nr. 9 și Imprimeria statului din Bulevardul Independenței.

6) Articolele citate au fost publicate în anii 1860, 1861, 1862, 1865, 1876, 1880, 1881, 1898.

7) *Monitorul Oastei*, (1862), nr. 42, din 30 iulie, p. 735—744.

În anul 1864 Ministerul de război scoate — în imprimăria sa din Calea Mogoșoaiei 11 — un *Anuar militar al oastei române*. În paginile sale era înfățișată în sinteză întreaga organizare a armatei române, de la statul major princiar pînă la ultimele unități neregulate. Dădea în rezumat știri prețioase și asupra corpurilor din București, Școlii militare, Direcției stabilimentelor de artilerie, Spitalului central militar și ofițerilor din capitala țării.

Păstrîndu-și permanent structura, titulatura anuarului suferă însă cîteva schimbări succesive. În 1868 se intitula *Anuar militar al armatei române*, editat fiind la Imprimeria statului, pentru ca la numai doi ani să devină *Anuarul armatei române*. De la 1883 ia denumirea de *Anuarul oficial al armatei române*, pe care o va păstra pînă la sfîrșitul veacului.

România militară este titlul sub care au fost editate trei reviste ce s-au succedat în București în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Astfel, în ianuarie 1864, un grup de militari — între care căpitanii G. Slăniceanu, A. Gramont, G. Angelescu, E. Boteanu, E. Pencovici, A. Angelescu, E. Arion și G. Borănescu —, au înființat revista „România Militară”, anunțînd că ea urma să apară la 15 ale fiecărei luni, începînd de la 15 februarie 1864.⁸⁾ Tipărirea se făcea în Iprimăria Ministerului de război din Calea Mogoșoaiei, nr. 11.

Scopul revistei, enunțat în subtitlul „Știință, artă și istorie militară”, era pe larg prezentat în prospect. În 1866 revista își încetează existența.

Între anii 1891—1897 *România Militară* a reapărut, de astă dată din inițiativa unui grup de ofițeri de stat major aflați în Capitală, cu menirea de a fi „nu numai al ofițerului de stat major dar și a tutulor combatanților din celelalte arme, artilerie, cavalerie, infanterie și geniu, precum și a tutulor acelora ce aparțin diferitelor servicii ale armatei, cari prin ideile lor vor concura a da la lumină prin paginile acestui organ, tot ce este necesar la dezvoltarea sistematică a unei armate de campanie, tot ce concură la o organizațiune și o instrucțiune solidă pentru ca aceasta să ajungă la maximum de mobilitate ce se cere unei armate pentru a putea lupta la cîmp”.⁹⁾

Primul număr datează din martie 1891. Revista era tipărită lunar, în tipo-litografia Eduard Weigand din București, str. Covaci, nr. 14. Direcția, redacția și administrația erau la Școala de război, din strada Știrbei Vodă.

În cuprinsul acestei publicații găsim materiale referitoare la buna organizare și instruire a armatei, la școlile militare, la tactică și strategie; erau înserate de asemenea noutăți militare din țară și străinătate, biografii ale unor personalități militare, buletine bibliografice. Au apărut aci și unele articole legate de viața orașului București, ca de pildă *Adevărul asupra fortificațiilor de la București*,¹⁰⁾ precum și cursuri

⁸⁾ *România Militară*, (1864), vol. I, p. 4.

⁹⁾ *Ibidem*, an. I, (1891), nr. 1, din martie, p. 1.

¹⁰⁾ *Ibidem*, an. I, (1891), nr. 10, din decembrie, p. 94—107.

predat la Școala superioară de război din Capitală, ca cel al generalului de divizie Șt. Fălcoianu privind istoria războiului din 1877—1878.¹¹⁾

Ultimul său număr a fost editat în decembrie 1897.

Pe baza Înaltului decret nr. 3663 din 1897¹²⁾ relativ la înființarea revistei „*România Militară*“, la Marele Stat Major al armatei din București, a fost dată decizia ministerială nr. 319 din 16 ianuarie 1898, prin care se hotăra scopul, conținutul și modul său de realizare. Ea urma să apară o dată pe lună, cu începere de la 1 ianuarie 1898, iar pe lângă numărul lunar al revistei trebuia să fie editat săptămînal un „Buletin al României Militare“, de același format cu aceasta¹³⁾ și care urma să cuprindă cele mai importante știri din țară și străinătate.¹⁴⁾ Orientarea sa era dată de Marele Stat Major — unde se afla atît redacția cit și administrația — și se înfăptuia printr-un Comitet de direcție prezidat de subșeful Statului major general al armatei. Articolele publicate cuprind aspecte ale vieții militare ce se desfășura în București în perioada de care ne ocupăm, reflectate și de conferințele ce se țineau pe diferite teme de specialitate, cum ar fi: „Calibrul artileriei viitoare“, conferința ținută de colonelul Peticari la Arsenalul Armatei din București¹⁵⁾ sau „Serviciul și ofițerii noștri de stat major“, conferință ținută de colonelul Tătărescu la Clubul militar din București.¹⁶⁾ Alte titluri vorbesc de activitatea ce avea loc în unele instituții militare importante din Capitală: „Spitalul Central al Armatei“, de medic de corp de armată Dr. Demosthen, „Studiu epidemiologic și statistic asupra cazurilor epidemice de febră tifoidă din garnizoana București“, de medic de regiment cls. I-a Dr. Butză, „Tema tactică dată la examenul de admitere în Școala superioară de război în anul acesta“, de căpitan Cornățeanu etc.

De la 1 ianuarie 1900, potrivit deciziei ministeriale nr. 308 din 31 decembrie 1899, revista *România Militară* devine o anexă a *Monitorului Oastei*.

Cu un profil oarecum asemănător Anuarului oficial al Armatei române, se editează din 1865 *Almanahul militar*. Cu toate că prezentarea vieții militare ocupa cel mai mult spațiu, fiind vorba totuși de un almanah, este lesne de înțeles că în sumarul acestuia și-au găsit loc și lucruri legate de aspecte diverse.

După un an se transformă în *Almanahul român*, care, deși considerat „o urmare a *Almanahului militar* din anul trecutul“¹⁷⁾, avea o orientare mai generală.

Între 1 august 1866 și 26 iunie 1867 s-au editat 42 de numere din revista săptămînală *Luptătorul*, denumită în subtitlu „*Foae Militară*“. Redactorul său a fost Gr. Cantilli, iar sediul a ființat inițial în Calea

11) *România militară* (1894), nr. 42 din august, vol. II, p. 151—190. Urmarea continuă să apară în nr. 43, 44, 45, 46 din 1894 și nr. 47, 48 din 1895.

12) Publicat în *Monitorul Oastei*, (1897), nr. 54. din 13 decembrie.

13) De la 1 ianuarie 1899, Comitetul de direcție a luat hotărîrea ca Buletinul săptămînal al revistei *România Militară* să apară sub formă de ziar, pentru a înlesni „o extindere cit se poate mai mare publicațiilor de interes imediat“, *România Militară*, an. I, (1898), vol. II, nr. 6 din decembrie.

14) *Monitorul Oastei*, (1898) nr. 3, partea regulamentară și nr. 2, p. 11.

15) *România Militară*, an. I, (1898), vol. I, nr. 5 din mai, p. 1—23.

16) *Ibidem*, (1898), nr. 4 din aprilie, p. 3—30.

17) *Almanahul român*, Buc., 1866, p. 5.

Mogoșoaiei nr. 42, pentru ca din octombrie 1866 să fie mutat în strada Știrbei Vodă, nr. 6. În paginile sale se redau în general extrase din monitor, privitoare la problemele cu specific militar, diferite studii de specialitate, știri din străinătate și fapte diverse. Se găsesc și informații despre cele ce se petreceau în Capitală, cum ar fi de pildă inspectarea Stabilimentelor de artilerie, conduse de colonelul Herct.¹⁸⁾

Declarându-și de la primul număr — din 7 iulie 1870 — intențiile, hebdomadarul *Revista militară* își fixa nu numai orientarea și programul de urmat, dar însăși cuprinsul în detaliu al publicației. După ce își încunoștiința cititorii că nu se va ocupa „decît cu cestiuni curat militare“, arăta că rolul său este „de a vulgarisa toate cestiunile privitoare la armată și de a introduce gustul studiului pentru junii noștri ofițeri“. 19)

S-a bucurat de colaborarea unor ofițeri capabili, preocupați de progresul artei și științei militare românești, dintre care amintim pe Col. Gh. Anghelescu, căpitanii Cazimir, Dumitrescu, Carcalețeanu, Scheletti sau locotenentul D. Brătianu. De aceea nu puține au fost lucrările de temeinică și multilaterală analiză din coloanele sale.

Redacția și administrația erau situate în același loc, la casa Schlatter așezată în intrarea Nordului (grădina Cișmigiu). Se pare că își încețază apariția nu cu mult înainte de a împlini un an de existență.

Încă din 1876, ofițerii Cercului militar din București au luat lăudabila inițiativă de a fonda o revistă pentru satisfacerea necesităților de informare ale întregii armate. Așa se face că la 15 februarie 1877, înregistrăm ivirea numărului dintii al *Revistei armatei* ce „va trata cestiuni care se refer la organizarea armatei, la tactică, la administrație, la buna stare și igiena soldatului, într-un cuvînt toate acele cestiuni care au legătura cu armata“ și lucru nu lipsit de importanță „va căuta a face cunoscut instituțiile militare ale celorlalte state, recomandînd măsurile care ar fi de adoptat în armata noastră“..., a stimula gustul studiului științelor militare, a arăta utilitatea și importanța armatei, căutînd a o pune pe adevărata treaptă ce trebuie să ocupe în societate“. 20) Era condusă și îndrumată de o „comisiune dirigentă“, din care făceau parte printre alții, dr. Carol Davila președinte și coloneii M. Vlădescu, E. Boteanu, E. Arion, lt. col. C. Mareș, S. Voinescu, cpt. R. Magheru ș. a. membrii. Aproximativ războiului de independență pune capăt acestei publicații bilunare, al cărei ultim număr se oprește la 1 aprilie 1877.

Reapare în circuitul presei militare la 1 aprilie 1883, cînd se reia publicarea ei într-o a doua ediție. De astă dată, animatorul reeditării este căpitanul Gr. Crăiniceanu. Noua serie a *Revistei armatei*, 21) continuă să-și păstreze caracterul de revistă teoretică generală, ce îmbrățișa dezvoltarea tuturor armelor fără excepție.

Este revista în care abundă materialele privitoare la istoria militară a Bucureștilor, cu deosebire la lucrările de fortificare a Capitalei întreprinse la finele secolului al XIX-lea. Dintre ele menționăm: Utilitatea fortificațiilor de la București, de mr. Gr. Crăiniceanu, 22) For-

18) *Luptătorul*, (1866), nr. 22 din 26 decembrie, p. 350.

19) *Revista militară*, an. I, (1870), nr. 1, p. 3.

20) *Revista armatei*, an. I, (1870), nr. 1, p. 2.

21) *Revista armatei*, seria nouă, an I (1883), nr. 1, p. 6.

22) *Ibidem*, an. III, (1885), nr. 12, 30 noiembrie, p. 679—685.

țificarea Capitalei, de cpt. C. N. Hârjeu,²³⁾ Experiențele cupolelor la București, de mr. Gr. Crăiniceanu,²⁴⁾ Cîteva cuvinte asupra călătoriei în balon de la București la Turtucaia, de lt. A. Văitoianu,²⁵⁾ Fortificațiile Bucureștilor în raport cu noile substanțe sfărîmătoare, de lt. col. E. Boteanu.²⁶⁾ Semnalăm de asemenea existența relatărilor asupra unităților, stabilimentelor, școlilor și celorlalte instituții centrale militare concentrate în București.

Inițial periodicul apare lunar sub îngrijirea unui „comitet dirigent“, pus sub președinția generalului H. Herct și a unui comitet de redacție, cu col. S. Voinescu, prim-redactor. Din 1885 este scos la două săptămîni, pentru ca din 1898 să redevină lunar. În 1885 comitetul de direcție se înlocuiește cu o conducere unică, reprezentată de un director, ales inițial în persoana colonelului Chirițescu, căruia i-au succedat pe rînd în această funcție colonelul S. Voinescu, colonelul C. Poenaru și din anul 1889 pînă după 1900 col. A. Carcalețeanu. Se tipărea în tipografia lui Ștefan Mihăilescu, din strada Covaci nr. 14 și apoi la tipografia Ed. Wiegand, succesorul lui Mihăilescu.

Războiul pentru independența de stat a României prilejuiește îmbogățirea publicațiilor militare bucureștene cu două ziare politice cotidiene — *Resboiul* și *Dorobanțul* — destinate „a ține publicul la curent cu operațiunile militare și cu faptele de arme ale armatelor beligerante“.

Resboiul apare de la 23 iulie 1877, iar *Dorobanțul* de la 15 noiembrie același an. În afara comunicatelor de pe teatrele de operații, în coloanele amîndorora întîlnim alături de informații din țară și de peste hotare, foarte multe însemnări din viața economică, militară și mai ales politică a Bucureștilor. Ambele se mențin și după terminarea ostilităților, însă valoarea lor din punct de vedere militar scade simțitor.

Începînd de la 1 iulie 1880 a apărut sub direcția locotenent-colonelului S. P. Scheletti, publicația militară bilunară „*Ostașul*“.

În structura revistei ocupă rubrici distincte problemele legate de: armata română, armatele străine și știrile militare din țară și de peste hotare.

Dintre materialele apărute, menționăm pe cele referitoare la aniversarea căderii Plevnei, la 28 noiembrie 1880, cînd a avut loc la București, pe Bulevardul Academiei, în fața statuiei lui Mihai Viteazul solemnitatea distribuirii drapelului unităților nou înființate;²⁷⁾ dintre colaboratori amintim pe coloneii H. Herct, Gr. Ipătescu, E. Arion și căpitantul Gr. Crăiniceanu.

Revista își încetează apariția în martie 1883, cînd se editează ultimul ei număr.

Pe la mijlocul anului 1885 a început să se editeze, ca revistă săptămînală, un organ al veteranilor, sub numele de *Veteranul*. Primul număr păstrat din această publicație este nr. 6, din 7 iulie 1885, anul I, iar ultimul nr. 227, din 9 octombrie 1888.

²³⁾ *Ibidem*, an IV, (1886), nr. 56, 15—31 martie, p. 173—179 și 253—254.

²⁴⁾ *Ibidem*, nr. 4, (1886), 28 februarie, p. 125—136.

²⁵⁾ *Ibidem*, an VIII, (1890), nr. 4, 28 februarie, p. 159—167.

²⁶⁾ *Ibidem*, an IX, (1891), nr. 6, 31 martie, p. 233—248.

²⁷⁾ *Ostașul*, (1880), nr. 11, 1 decembrie, p. 487—490.

Redacția și administrația revistei se găsea la Hotel de Francia, iar redactor și girant responsabil era căpitanul C. M. Moroiu.

Datorită unui grup de ofițeri entuziaști și întreprinzători, se pun bazele celei dintâi publicații de armă de la noi, cunoscută sub numele de *Revista artileriei*. În luna ianuarie 1887 se deschide șirul lunar al suszisei reviste, făurită pentru „a răspîndi în armată cunoștințele folositeare ei, ținînd-o în curent cu progresele sciințelor militare în țară și străinătate”.²⁸⁾ De bunul mers al revistei se îngrijea „comitetul inițiator”, al cărui președinte era generalul E. Arion inspector general al artileriei. Din 1889 treburile publicației sînt transferate unui director. Colonelul Al. Tell va prelua conducerea de la această dată și o va păstra tîrziu după 1900. Revista era tipărită în aceeași întreprindere tipografică a lui Ed. Wiegand. Pe lîngă articole de interes militar general sau de strictă specialitate artileristică, nu puține sînt studiile sau comunicările legate de unele laturi militare ale istoriei Capitalei țării, printre care cele ale Lt. V. Iliescu intitulate „Fabricarea materialului nostru de artilerie în Arsenalul armatei”²⁹⁾ și „Fabricarea proiectilelor în Arsenalul nostru”³⁰⁾ sau „Istoricul Pyrotechniei”, de lt. col. I. V. Năsturel,³¹⁾ „Dare de seamă a experiențelor executate în ziua de 4 iulie 1894 în poliigonul Cotroceni cu un tun Maxim Nordenfeld de 57 mm. cu tragere repede de cîmp și altul de cărponieră”, de mr. T. Paraschivescu³²⁾ și „Condițiunile de admitere în Diviziunea preparatoare a Școlii speciale de artilerie și geniu din București.”³³⁾

Din inițiativa unui grup de ofițeri, constituit în comitet sub direcția locotenentului colonel Gr. Crăiniceanu, a apărut în București, din ianuarie 1890, revista lunară *Publicațiile Militare*. După ce își schimbă de cîteva ori titulatura³⁴⁾, revista se reorganizează și de la 12 ianuarie 1892, ia numele de *Cercul publicațiilor militare*. De la 22 ianuarie 1895 întîlnim 2 ediții ale Cercului Publicațiilor militare : una revistă lunară, cealaltă, identic intitulată, revistă săptămînală.

La început revista s-a tipărit în Tipografia Carol Göbl, apoi succesiv în alte tipografii din Capitală, la unele din ele — cum ar fi Thoma Basilescu, Voința Națională, Dreptatea — revenind la diferite intervale.

Printre titlurile publicate rețin atenția și unele referitoare la București, ca : Organizarea cetății București, Fortificațiile de la București, Memoriu asupra fabricațiunii cuirasmentelor cetății București de colonel Herjeu.³⁵⁾

Sub direcția lt. col. Christodorescu Dimitrie și redacția căpitanului Puică Nicolae, se editează în București, cam din ultimele luni ale anului 1893 și pînă în 1899, *Ecoul Armatei*. Organizatorii își propuneau să abordeze o multitudine de aspecte din cele ce frămîntau oștirea românească,

²⁸⁾ *Revista artileriei*, an III, (1889), t. V, ianuarie, p. 76.

²⁹⁾ *Ibidem*, (1889), februarie, p. 130—143.

³⁰⁾ *Ibidem*, an IV, (1890), aprilie, p. 293—311 și mai, p. 361—376.

³¹⁾ *Ibidem*, (1894), ianuarie-septembrie.

³²⁾ *Ibidem*, an IX, (1895), aprilie, p. 145.

³³⁾ *Ibidem*, (1895), iunie, p. 296—299.

³⁴⁾ Vezi Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *op. cit.*, p. 123.

³⁵⁾ *Cercul Publicațiilor Militare*, (1892), nr. 10, 29 martie, *ibidem* (1894), nr. 8, 6 martie, p. 5 ; *ibidem*, (1896), nr. 4, aprilie, p. 67—72.

ca de pildă întărirea disciplinei și respectului pentru șefii armatei, îmbunătățirea vieții cadrelor ofițerești, modificarea legii de recrutare, constituirea unei societăți a pensionarilor militari, publicarea memoriilor ofițerilor și a tuturor „acțiunilor însemnate din campania 1877—1878“ etc. Cuprinsul ziarului reflectă într-adevăr încercarea reușită a redacției de a îmbrățișa în sfera preocupărilor acestuia complexe obiective propuse, din care nu lipseau cele de interes bucureștean. Simpla enumerare a citorva titluri vine să întărească afirmația noastră : Înaintarea în armată, Armata noastră, Scoalele militare, Instrucția ofițerilor, Marina Română, Teatrul Național,³⁶⁾ Cercul militar din București,³⁷⁾ O vizită la cazarma Alexandria,³⁸⁾ Biserica Kretzulescu din București,³⁹⁾ Cetatea București,⁴⁰⁾ Pulberea fără fum și fabrica noastră de la Dudești.⁴¹⁾

Din 1899 se edita, de două ori pe lună, *Ecoul armatei ilustrat*, organ literar și de artă, cu numeroase referiri asupra vieții artistice și culturale a Capitalei. Încă din 1894, aceeași redacție publică citeva numere din *Ecoul armatei ilustrat*.⁴²⁾

Infanteria, arma de bază a epocii, avea să-și aibă propria publicație — *Revista infanteriei* — abia din ianuarie 1897. Înființată conform proiectului întocmit în 1896 de mai mulți ofițeri, revista apărea lunar prin grija unui comitet de direcție prezidat efectiv de col. A. Angelescu și onorific de generalul C. I. Brătianu. Dintre titlurile cercetărilor și părerilor exprimate în coloanele sale subliniem pe cele ale cpt. I. Anastasiu, „Chestiuni de armament“, nr. I. Ionescu, „Serviciile infanteriei permanente“, lt. col. G. Dabija, „Organizarea unui câmp de trageră“, cpt. I. Oproiu, „Din luptele românilor“ etc.

Se tipărea la Voința Națională, de pe strada Băcani nr. 5.

Tot în anul 1897 ofițerii sanitari, medici umani, veterinari și farmaciști, au hotărât înființarea unei publicații lunare intitulată *Revista Sanitară Militară* ; primul său număr datează din septembrie, același an. Președintele Comitetului de direcție era medicul de corp de armată. Dr. Demosthen Atanasie. Direcția și redacția revistei se aflau la Spitalul militar central din București, iar tipărirea se făcea în Tipografia Drep-tatea din strada Smîrdan nr. 10 ; din 1900 aceasta se va executa la Institutul de arte grafice Eminescu, din B-dul Elisabeta nr. 6. Scopul publicației era, cum ușor se poate înțelege, să contribuie la răspîndirea lucrărilor de medicină umană, veterinară și de farmacie.

Multe din aceste materiale cuprind diferite aspecte de ordin sanitar și militar din București. Menționăm câteva : „Necesitatea creațiunii în București de spitale veterinare militare“, de veterinar de divizie O. Murgescu ; „Convorbiri medicale la Spitalul Militar Central“, de dr. Zorileanu ; „Notiță istorică asupra institutului medico-militar“, de medic maior

36) *Ecoul Armatei*, (1894), nr. 67, 1 decembrie, p. 3

37) *Ibidem*, an. II, (1895), nr. 74. 2 februarie, p. 1.

38) *Ibidem*, p. 2.

39) *Ibidem*, (1895) nr. 84, 28 aprilie, p. 2—3.

40) *Ibidem*, (1895), nr. 87, 2 iunie, p. 1.

41) *Ibidem*, an. III, (1896), nr. 131, 25 august, p. 1.

42) *Ecoul armatei literar*, nr. 2, luna octombrie 1894.

dr. Butză, ce tratează despre instituțiile medico-militare care au ființat în București în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.⁴³⁾

În 1899 apare numărul doi din *Anuarul ilustrat al armatei române*, de cpt. M. Mărgăritărescu și Christian Dinopol.⁴⁴⁾ Avem un conținut similar *Anuarului oficial* al armatei române, cu deosebirea că în afara elementelor pur statistice erau presărate atît unele detalii istorice din trecutul unor arme, ca și povestiri, schițe sau poezii patriotice evocatoare ale acelorași lupte pentru independența țării, cit și unele ilustrații semănate de Jiquidi și Mantu

* * *

Dacă parte din publicațiile militare bucureștene și-au încetat apariția chiar în decursul celei de a doua jumătăți a secolului trecut, unele din ele — România militară, Monitorul Oastei, Revista armatei, Revista infanteriei, Revista artileriei, Revista sanitară, Cercul publicațiilor militare — vor continua să se mențină și în secolul al XX-lea, ducînd mai departe tradiția presei militare românești începută în mod atît de promițător.

R É S U M É

Parmi la multitude des problèmes qui caractérisent le développement de la ville de Bucarest au cours de la seconde moitié du XIX-e siècle viennent s'inscrire aussi les aspects concernant l'histoire militaire de la ville. De ces aspects, les auteurs n'en ont retenu qu'un, celui de l'édition de la presse militaire dans la capitale, dans les pages de laquelle se reflètent les efforts et les entreprises conçues en vue de la création d'une forte armée nationale ainsi que le tableau complet de la vie bucarestoise dans la totalité des composantes en relation avec l'armée

Bien que présentant des éléments communs s'entre-pénétrant, les publications militaires bucarestoises peuvent être groupées, suivant leur orientation et leur contenu, en trois catégories assez distinctes : journaux proprement-dits, où sont traités les problèmes les plus divers, tels l'Observateur militaire, la Guerre, etc., des revues théorétiques générales telles la Revue de l'Armée et la Revue militaire, des périodiques pour les différentes armes, tels la Revue de l'infanterie ou la Revue de l'artillerie, chacun ayant un profil déterminé par le caractère spécifique du corps respectif.

Les publications présentées offrent la possibilité de connaître des sources informatives de première main, parfois d'une richesse inattendue.

⁴³⁾ *Revista sanitară militară*, an III, (1900), nr. 11, iulie, p. 641—658.

⁴⁴⁾ M. Mărgăritărescu și Christian Dinopol, *Anuarul ilustrat al armatei române pe anul 1899*, Buc. 1899.